

Om ytringsfrihet og straffeloven §185.

- Og politiets mulighet for inngripen

Juridisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2018

Kand.nr: 1 og 2

Antall ord: 8800

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning og problemstilling	2
1.1 Avgrensning og begrepsforklaring	4
2.0 Ideologien nynazisme.....	6
2.1 Nynazismens historie i Norge	6
2.2 Nynazismens fotfeste i Norden	7
3.0 Rettskildebilde.....	7
4.0 Legalitetsprinsippet	8
4.1 Generelt om legalitetsprinsippet.....	8
5.0 Ytringsfrihet	10
5.1 Redegjørelse av relevante aspekter innenfor ytringsfrihet	10
5.2 Klassisk ytringsfrihet.....	10
5.3 Infrastrukturkravet.....	11
6.0 Strl. § 185 opp imot ytringsfriheten jfr. GrL. § 100	12
6.1 Generelt om strl. § 185	12
6.2 Grensen mellom ytringsfriheten og hatefulle ytringer	13
6.3 Kravet hatefulle motivasjon	13
6.4 Strl. § 185 grunnvilkår	14
6.4.1 Strl. § 185 grunnvilkår nr.1	14
6.4.2 Strl. § 185 grunnvilkår nr. 2	15
6.4.3 Strl. 185 grunnvilkår nr.3	16
6.5 En nærmere vurdering av Høyesteretts frifinnelse i «Boot Boys-dommen»	17
6.5.1 Uttalelsen fra lederen i Boot Boys	17
6.5.2 FNs kritikk av høyesteretts frifinnelse	18
7.0 Politiloven § 7	19
7.1 Generelt om politiloven § 7.....	19
7.2 Politiloven § 7, første ledd nr. 3	19
7.2.1 Inngrepsalternativet avverge lovbrudd	20
7.2.2 Inngrepsalternativet stanse lovbrudd.....	20
7.3 Tiltak etter politiloven § 7, andre ledd	21
7.3.1 Nærmere om bortvisning av nynazister i demonstrasjoner	21
7.3.2 Nærmere om å stanse eller endre demonstrasjoner	22
8.0 Politiloven § 6	23
8.1 Redegjørelse av grunnprinsippene for all politimyndighet jfr. Pl. § 6.....	23
8.1.2 Behovsprinsippet	24
8.1.3 Proporsjonalitetsprinsippet:.....	26
9.0 Avslutning	28

1.0 Innledning og problemstilling

I denne juridiske oppgaven skal vi se på ytringsfriheten, jfr. Grunnloven (Grl.) § 100, og Straffeloven (strl.) § 185. Vi skal videre se på politiets mulighet for inngripen ved en slik situasjon, jfr. politiloven (pl.) § 7. Som bakteppe for oppgaven har vi valgt å bruke den nynazistiske ideologien som har vokst fram i Norge etter krigen, samt Den nordiske motstandsbevegelsens (DNM) demonstrasjon som fant sted i Kristiansand 29. juli i 2017. Demonstrasjonen i Kristiansand vil vi bruke gjennomgående i oppgaven. Det aktuelle bakteppet vil vi bruke aktivt for å eksemplifisere og belyse viktige momenter, samt skape en rød tråd i oppgaven.

29. juli 2017 marsjerte ca. 60-70 medlemmer fra den nynazistiske gruppen "Den nordiske motstandsbevegelsen" ulovlig i Kristiansand sentrum. Politiet i Kristiansand valgte ikke å stoppe demonstrasjonen, men heller følge den gjennom byens hovedgate og hindre konfrontasjoner og voldsutøvelse. Agder politidistrikt har i ettertid fått mye kritikk fordi de ikke valgte å stoppe demonstrasjonen.¹

Nynazisters rett til å demonstrere, samt ytre seg, skaper store utfordringer for politiet da de ofte opererer i en gråsoner mellom det lovlige og det ulovlige.² Denne utfordringen samt engasjementet og motstanden ellers i befolkningen gjør dette til en krevende forebyggende og ordenshåndhevende oppgave for politiet. Ytringsfriheten grunnlovsfester retten til å ytre seg, selv om budskapet kan oppleves som provoserende og skremmende.³ En av politiets oppgaver vil til en viss grad også være å sørge for at nynazister får muligheten til å ytre seg, jfr. politiinstruksen § 8-5, 2. Ledd.⁴

«Politiet skal så vidt mulig medvirke til at lovlige demonstrasjoner og lignende på offentlig sted kan avvikles uforstyrret, og ellers til minst mulig hinder for den øvrige ferdsel».

Det fremgår også i pl. § 2, nr. 1 at politiet blant annet skal verne om «all lovlig virksomhet»

---

¹ Stokkeland, Håkonseth & Refseth 2017

² Kai Spurkland 2017. Notat til Oslo politidistrikt

³ Kai Spurkland 2017. Notat til Oslo politidistrikt

⁴ Kai Spurkland 2017. Notat til Oslo politidistrikt

På den andre siden fremkommer det av pl. § 2, nr. 3 at politiet har en generell plikt til å avverge og stanse ordensforstyrrelser samt en plikt til å avverge, stanse og etterforske straffbare handlinger.⁵

Lovbrudd som nevnt i strl. § 185 omhandler kort fortalt om utsatte gruppers vern mot grove rasistiske og visse andre kvalifisert krenkende ytringer. Dette er noe som vil kunne oppstå i en nynazistisk demonstrasjon, slik vi så i Kristiansand. Vi har derfor tenkt å se på politiloven § 7 som er en sentral inngrepshjemmel for politiet. Videre i denne oppgaven kommer vi til å se på hvilke tiltak politiet kan gjøre, jfr. § 7, 2 ledd, underveis i en nynazistisk demonstrasjon, hvis demonstrantene overskrider sin ytringsfrihet og kommer med hatefulle ytringer, jfr. strl. § 185.

Politoloven § 7 som vi senere i oppgaven vil redegjøre for i større grad, er en forebyggende bestemmelse. Politiets forebyggende arbeid er beskrevet i pl. §§ 1, 2 ledd og 2, punkt 2. I politiloven § 1, 2 ledd står det at politiet skal gjennom blant annet forebyggende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig. Politiets forebyggende arbeid blir også nevnt i pl. § 2 punkt 2 der det står at politiet skal «forebygge kriminalitet».

Å forebygge kriminalitet er en av politiets hovedoppgaver. Med forebygging menes å være i forkant og hindre at noe negativt skjer.⁶ Begrepet forebygging er viktig i politiet, noe som blant annet kommer frem i fagplanen for politihøgskolen 2015-2018. Der står det at formålet med politiutdanningen er å utdanne polititjenestemenn og kvinner som kan utføre forebyggende virksomhet. Det samme kan man lese i proposisjonen til politiloven der det står at «forebyggelse av kriminalitet er en av politiets hovedoppgaver».⁷

Temaet vi har valgt er utfordrende både rettslig og operativt. Å håndtere slike demonstrasjoner krever mye kunnskap om ytringsfrihet og hva som begrenser denne grunnlovfestede rettigheten. I denne oppgaven skal vi derfor drøfte forhold rundt de rettslige rammene av politiets håndtering av tema. For å gjøre dette har vi utarbeidet en problemstilling som lyder som følger:

---

⁵ Kai Spurkland 2017. Notat til Oslo politidistrikt

⁶ Lie, 2015, s. 19

⁷ Ot.prp.nr 22 (1994-1995) p.1.2.3

«Når går en ytring over fra ytringsfrihet til overtredelse av straffeloven § 185, og hvordan politiet kan håndtere slike situasjoner»

1.1 Avgrensning og begrepsforklaring

Vi ønsker i vår bacheloroppgave å se på når politiet underveis i en demonstrasjon kan stanse nynazister som kommer med hatefulle ytringer. For å begrense oppgaven vår tar vi utgangspunkt i at politiet i god tid i forveien er varslet om demonstrasjonen, jfr. pl. § 11, 1 og 2 ledd. Vi legger også til grunn at det ikke står i de lokale politivedtektene at det må søkes for å kunne avholde demonstrasjonen.⁸ Vi velger også å ta utgangspunkt i at det ikke er frykt for at demonstrasjonen kan forårsake alvorlig forstyrrelse av den offentlige ro orden, den lovlige ferdsel eller at det formål som tilsiktes fremmet eller måten dette skjer på strider med lov, jfr. pl. § 11, 3 ledd. Samtidig tar vi høyde for at det ikke er lagt ned noe forbud mot demonstrasjonen på forhånd, jfr. § 11, 6 ledd.

Grunnlaget for den nevnte avgrensningen er at vi ønsker å se på hvilke muligheter vi som politi har for å gripe inn underveis i demonstrasjonen og ikke på forhånd da godkjenning av eventuelle demonstrasjoner blir tatt på et høyere nivå i politietaten.

For å se nærmere på dette skal vi bruke politiloven § 7, 1. ledd punkt 3 som omhandler at politiet kan gripe inn for å avverge eller stanse lovbrudd. Vi skal også drøfte, samt gå i dybden på midlene «bortvise» og «påby virksomhet stanset eller endret», jfr. pl. § 7, 2 ledd, som omhandler hvilke midler politiet kan benytte seg av. Dette fordi det er disse midlene vi ser på som relevante for å kunne stanse en demonstrasjon. Vi ønsker å avgrense oppgaven til når politiet kan gripe inn i slike situasjoner, og hvilke midler som da kan anvendes.

Anvendelsen av politilovens § 7 må alltid sees i sammenheng med politilovens § 6 da denne bestemmelsen er sentral for all politimyndighetsutøvelse. Paragrafen gir et godt bilde av hvordan tjenestepersonene skal opptre og utføre sine oppgaver. De ulike momentene i politiloven § 6 vil vi naturlig nok redegjøre for og drøfte underveis i oppgaven.

---

⁸ Politidirektoratet 2017

«Hatkriminalitet» er et begrep som betegner den type kriminalitet vi i denne oppgaven kommer til å se nærmere på. Det er derfor greit å se på hva denne typen kriminalitet innebærer. Noen offisiell eller formell definisjon av begrepet hatkriminalitet eksisterer ikke i dag.⁹ I noen sammenhenger vil hatkriminalitet brukes som en beskrivelse av kriminalitet som er motivert av en form for hat, antipatier eller kriminalitet som har et hatefullt eller ekstremt uttrykk. Det som gjør at denne definisjonen ikke er fullstendig dekkende, er at den inkluderer for eksempel tribunevold eller skadeverk utført av pelsdyrmotstandere.¹⁰

En snever juridisk forståelse av begrepet hatkriminalitet kan vi si omfatter brudd på straffebestemmelser som direkte beskriver hatefulle eller diskriminerende handlinger, eller som direkte tillegger hatefulle og eller diskriminerende motivasjon en rettslig betydning.¹¹ Eksempler på nettopp dette er strl. §§ 185 og 186. De to ulike forståelsene ovenfor er i dag ikke tilfredsstillende nok for politiet. Derfor har Oslo politidistrikt utarbeidet skrevet «*HATKRIM Rettslige og praktiske spørsmål*» for å utdype og beskrive hva som legges i begrepet «hatkriminalitet».¹² Dette viser hvor krevende det er å definere et slikt begrep, og at det ikke kan snevres inn i alt for stor grad.

Vi kommer i vår oppgave til å benytte begrepet «nynazister» når vi beskriver ideologien og medlemmene i eksempelvis «Den nordiske motstandsbevegelsen». Dette selv om de ikke offentlig betegner seg selv som nynazister. Grunnlaget for deres bruk av andre navn vil vi komme tilbake til senere i oppgaven. Nynazisme beskrives som en betegnelse på visse bevegelser med utpregede nazistiske trekk, som er oppstått i flere land etter andre verdenskrig. Betegnelsen brukes ofte om ytterliggående nasjonalistiske partier, særlig hvis de har et rasediskriminerende mål.¹³

---

⁹ Strategisk stab, 2015, s. 7

¹⁰ Strategisk stab, 2015, s. 7

¹¹ Strategisk stab, 2015, s. 8

¹² Strategisk stab, 2015, s. 8

¹³ Bjørngo, 2015

2.0 Ideologien nynazisme

2.1 Nynazismens historie i Norge

Mot slutten av 1960-tallet oppsto det nynazistiske miljøet i Norge. Miljøet hadde noen røtter til det gamle Nasjonal samling (NS) som var aktive fra 1933 til 1945.¹⁴ Etter krigen prøvde enkelte tidligere NS-medlemmer å revitalisere nazismen, og samarbeidet med nazister i andre land, derav Sverige. Disse medlemmene har i etterkrigstiden vært opptatt av å legitimere sitt standpunkt og sin deltagelse i NS. Dette istedenfor å videreføre ideologien og formidle den til nye generasjoner.¹⁵

Å skulle fortsette arbeidet til disse eldre menneskene var ikke mulig for den nye generasjonen nazister. Dette på grunn av kjennskapen til grusomhetene som var begått av nazister under krigen, men også fordi nordmenn assosierer ordet nazisme med okkupasjon. I Norge kan man si at ordet nazisme nærmest er synonymt med «landsforræderi». Nye generasjoner i Norge har derfor brukt andre merkelapper for å definere seg selv. Eksempler på dette er: «Radikale nasjonalister», «Ny nasjonalister» eller «De nasjonale». Nasjonalismen som vokste fram i den nye generasjonen, var definert ut fra et ønske om å «beskytte» norsk kultur fra fremmed innflytelse.¹⁶

Tilhengerne av nasjonalismen som vokste fram definerte seg med begrepene «antikommunisme» og «antiinnvandring». Antikommunismen var noe som ble sett på som spesielt viktig for initiativtakerne. Dette hadde sammenheng med at de startet opp i en tid der kommunister fikk økende innflytelse, spesielt blant de intellektuelle. På grunn av sin sterke antikommunisme tiltrakk det nasjonalistiske miljøet enkelte voldelige individer. Dette førte også til den første politiske volden i etterkrigstiden. I 1979 ble det kastet en bombe mot en 1. mai demonstrasjon i Oslo. I ettertid viste det seg at gjerningsmannen var tilknyttet den utenomparlamentariske «Norsk Front» og senere «Nasjonalt folkeparti».¹⁷

Fra 1979 til 1985 ble noen av de mest alvorlige voldshandlingene tilknyttet miljøet utspilt. Dette kan ses i sammenheng med at det også i denne perioden var da miljøet hadde en klare

---

¹⁴ Fangen 2001, s. 76

¹⁵ Fangen 2001, s. 76

¹⁶ Fangen 2001, s. 77

¹⁷ Fangen 2001, s. 77

ideologisk og politisk profil. Det var også i dette tidsrommet miljøet klarte å organisere seg i utenomparlamentariske partier.¹⁸

2.2 Nynazismens fotfeste i Norden

Nynazismen i Norge skiller seg ut fra for eksempel nabolandet Sverige, der de svenske aktivistene er mer rasistiske. Blant de svenske nazistene er det vanlig å snakke om «rasemessig renhet», «rasebevissthet» og kalle ikke-hvite innvandrere for undermennesker. Slike uttrykk blir sjeldnere brukt i det norske miljøet, da de dekker over sine rasistiske ideer i en overordnet nasjonalistisk argumentasjon. Her legges det fram at behovet i større grad er å bevare Norge for nordmenn og beskytte nasjonen. Man kan si at de velger mer moderate merkelapper som radikale nasjonalister for å beskrive seg selv.¹⁹

3.0 Rettskildebilde

I vår bacheloroppgave har vi valgt å anvende juridisk metode. Dette for å finne svar på i hvilken anledning politiet rettslig sett har til å gripe inn overfor nynazistiske demonstranter som kommer med hatefulle ytringer. Juridisk metode er den metoden man tar i bruk når man skal komme fram til gjeldende rett, herunder riktig juridisk resultat. Et annet ord for juridisk metode er rettskildelære. Rettskildelæren som i dag brukes i alle rettsinstanser er vokst frem som en del av den norske retts- og kulturtradisjonen. Den er utviklet gjennom langvarig domstolspraksis i større grad enn grunnlov og annen gjeldende lov.²⁰

For at vi i denne oppgaven skal kunne komme fram til gjeldende rett skal vi ta i bruk rettskilder/rettskildefaktorer og drøfte disse. Herunder finner vi lovtekst, rettspraksis, lovforarbeider og ulik juridisk teori. Bruken av disse ulike kildene i rettsanvendelsesprosessen styres av det som kalles rettskildeprinsipper. Disse rettskildeprinsippene bestemmer hvilke rettskilder man skal anvende gjennom tolkning, hvilket innhold man kan trekke ut av dem og hvordan de kan ses opp mot hverandre. Rettskildeprinsippene kan deles inn i tre, og kalles herunder relevans, slutning og vekt.²¹

---

¹⁸ Fangen 2001, s. 78

¹⁹ Fangen 2001, s. 171

²⁰ Boe, 2012, s. 16

²¹ Boe, 2012, s. 84-84

I vår oppgave vil vi se på flere paragrafer, slik som strl. § 185, Grl. § 100 og pl. §§ 6 og 7. Lovteksten er da rettskildefaktoren. For å kunne tolke denne må vi se på ordlyden. Dette skal vi prøve å se i sammenheng med andre rettskilder slik som ulik rettspraksis på fagfeltet.

Vi skal bruke flere høyesterettsdommer som inngår i rettspraksis når det kommer til den gamle strl. §135a, og den nye strl. § 185. De fleste vil bli brukt for å forklare viktige momenter underveis i drøftingen. Vi kommer til å gå nærmere inn på en frifinnelse som førte til kritikk fra FNs Rasediskrimineringskomité. Grunnlaget for at vi vil se nærmere på akkurat denne dommen, er at den førte til en lovendring i daværende strl. 135a. I tillegg til å bruke slik rettspraksis for å drøfte strl. § 185 vil vi også se slik rettspraksis i sammenheng med både pl. §§ 6 og 7.

Etter praksisåret ser vi hvor viktig det er at politiet håndhever loven riktig. Kunnskapen vi tilegner oss etter endt bacheloroppgave håper vi vil være med på å gi oss trygghet rundt tema når vi begynner å jobbe som politi. Det er viktig for rettssikkerheten til borgerne at politiet ikke utøver myndighet uten hjemmel i lov, jfr. legalitetsprinsippet, jfr. Grl. § 113.

4.0 Legalitetsprinsippet

4.1 Generelt om legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet var før 2012-2013 formulert som et alminnelig krav som fortalte at det offentlige måtte ha hjemmel i en rettsregel for å kunne gripe inn i borgernes rettssfære eller rettsområde.²² I dag er legalitetsprinsippet hjemlet i Grunnloven § 113, hvor det står: *«myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov»*. Her kan vi som eksempel se at politiet ikke kan pågripe en nynazistisk demonstrant hvis det ikke foreligger en lovovertrødelse.

Politoloven § 7 er sentral i vår besvarelse og må ses i sammenheng med legalitetsprinsippet. Dette fordi ulike inngrep politiet kan utføre som en del av sitt arbeid og som offentlige

---

²² Auglend m. fl., 2011, s. 398

tjenestemenn direkte griper inn i borgerens private rettssfære. Det kreves da naturligvis hjemmel i lov, jfr. GrL. § 96.²³

Når det gjelder politiets myndighetsutøvelse er legalitetsprinsippet et overordnet prinsipp som har en høyere «rang» enn de øvrige grunnprinsippene som gjelder for politiets myndighetsutøvelse. Man kan konkret si at legalitetsprinsippet setter grenser for politiet som statens myndighetsutøvelse overfor borgerne.

Som nevnt innebærer legalitetsprinsippet et krav om at den enkelte politimanns tjenestehandling må ha et grunnlag eller hjemmel i en aktuell rettsregel.²⁴ Legalitetsprinsippet innehar en positiv og en negativ side. Den positive siden beskriver at aktivitet i form av handlinger krever hjemmel, som nevnt ovenfor. Den negative siden beskriver at det ikke å handle eller forholde seg passiv, må ha en særlig hjemmel når det normalt krever eller forutsetter et inngrep. Den negative delen av legalitetsprinsippet gjør seg derimot ikke gjeldende i norsk rett.²⁵

Grunnlaget for dette er at tjenesteutøvelsen til politiet er preget av «skjønn» som igjen kan beskrives som en vurdering/evaluering. Dette fordi loven forteller at politiets myndighetsutøvelse skal baseres på opportunitet eller hensiktsmessighet.²⁶ Eksempelvis kan det vises til politiloven § 7, 1 ledd der det står at «politiet *kan gripe inn*». Her ser vi hvordan politiet gis adgang til å utvise skjønn. Dette samme kan vi se i Ot. prp. nr. 22 (1994-1995) der det står at et særtrekk ved politiets tjenesteutøvelse er at den enkelte tjenestemann må utøve skjønn i en rekke situasjoner innenfor de rammer som lovgivningen setter.²⁷ Vi ser altså at man som oftest ikke er nødt til å handle og derfor vil det heller ikke oppstå problemer når det kommer til den negative delen av legalitetsprinsippet.

---

²³ Auglend m. fl., 2011, s. 398

²⁴ Auglend m. fl., 2011, s. 399

²⁵ Auglend m. fl., 2011, s. 399

²⁶ Auglend m. fl., 2011, s. 399

²⁷ Ot. prp. nr. 22 (1994-1995)

5.0 Ytringsfrihet

5.1 Redegjørelse av relevante aspekter innenfor ytringsfrihet

I 1996 ble det av regjeringen utnevnt en kommisjon som skulle foreta en grunnleggende gjennomtenkning av ytringsfrihetens stilling i det norske samfunnet. Kommisjonens hovedsynspunkt var at Norge skal være et åpent samfunn der den enkelte har frihet til å ytre seg. Det legges til grunn at demokratiets grunnvoll er en opplyst, aktiv og kritisk offentlighet. Dette er noe som fastslås i Grunnloven § 100, 1 ledd der det står at ytringsfrihet bør finne sted. Her skal ordet «bør» leses som «skal» på moderne norsk.²⁸

Forarbeidene til Grunnloven § 100 er meget omfattende. Flere tolkningsspørsmål er drøftet underveis og forarbeidene til Grunnloven gir derfor veiledning om hvordan bestemmelsen skal forstås.²⁹

Ytringsfrihetskommisjonen skiller mellom fem ulike aspekter ved ytringsfriheten. Derav den klassiske ytringsfriheten, retten til taushet, informasjonsfriheten, informasjonskravet og infrastrukturkravet. I vår oppgave kommer vi til å se nærmere på begrepene «klassisk ytringsfrihet» og «infrastrukturkravet» da det er disse som er relevante for vår besvarelse.

Man kan si at de tre første aspektene er såkalte «negative rettigheter», det vil si friheter fra inngrep, mens de to siste har «positive krav». Alle disse fem begrepene ved ytringsfriheten er grunnlovsfestet. Dette da henvisningen til «ytringsfrihet» i første ledd i Grunnloven § 100 er ment å omfatte alle de disse fem.³⁰

5.2 Klassisk ytringsfrihet

Klassisk ytringsfrihet blir av Ytringsfrihetskommisjonen definert som borgernes rett til selv å bestemme hva han eller hun ønsker å meddele, gi uttrykk for eller fremføre av opplysninger, ideer og budskap. Her gjelder vernet i utgangspunktet den enkeltes rett til å fremsette ytringer av ethvert innhold, til enhver tid, uavhengig av ytringens form og medium.³¹

---

²⁸ NOU 1999: 27, s. 3

²⁹ Fliflet 2005, s. 428

³⁰ Ot.prp.nr 26 (2003-2004) s. 33

³¹ Ot.prp.nr 26 (2003-2004) s. 33

En annen rett som omfattes av grunnloven § 100 er demonstrasjonsfriheten. Denne friheten omfatter den klassiske ytringsfriheten, og gir derfor en rett til å framføre meninger offentlig med deltagelse av en eller flere personer.³² Selve grunnlovsvernet av demonstrasjonsfriheten er ment å skulle følge de ulike leddene i grunnlovens § 100, og da hovedsakelig første, andre, tredje, fjerde og sjette ledd.³³

Første ledd beskriver at ytringsfrihet er en rettighet som bør finne sted. Som nevnt tidligere skal ordet «bør» leses som «skal». Lovens andre og tredje ledd er de som fastlegger grensene for ytringsfriheten. De gir vern mot inngrep fra staten og andre offentlige myndigheter. De gir også et vern mot inngrep fra private og da eksempelvis arbeidsgivere.

Paragrafens fjerde ledd omhandler et forbud mot sensur og annen forhåndskontroll. Det vil si at forbudet gjelder alle typer forhåndskontroll som foretas før ytringen når fram til mottakeren/mottakerne. Sjette ledd i Grunnlovens § 100 er det som betegnes som infrastrukturkravet, som vil bli redegjort for nedenfor.³⁴

5.3 Infrastrukturkravet

Infrastrukturkravet er en forpliktelse staten har overfor sine borgere. Denne forpliktelsen innebærer at staten aktivt skal medvirke til at individer og grupper har en faktisk ytringsmulighet. Dette står nedtegnet i paragrafens sjette ledd. Sjette ledd kan derfor beskrives som et statlig ansvar for å bygge opp et offentlig rom som fremmer en åpen og opplyst samtale. Her ser man at myndighetene har et visst ansvar for etablering, drift og utvikling av kanaler i det offentlige rom.³⁵

---

³² Fliflet 2005, s. 434

³³ Ot.prp.nr 26 (2003-2004) s. 34

³⁴ Fliflet 2005, s. 430

³⁵ Ot.prp.nr 26 (2003-2004) s. 34

6.0 Strl. § 185 opp imot ytringsfriheten jfr. Grl. § 100

6.1 Generelt om strl. § 185

Norge er i henhold til den internasjonale konvensjonen 7. mars 1966 om avskaffelse av alle former for rasediskriminering art. 4, forpliktet til å ha straffebestemmelser som rammer rasistiske ytringer. Straffeloven § 185 er svært vidtgående formulert og hvis bestemmelsen tolkes ordrett, vil den reise en rekke problematiske spørsmål i forhold til grunnleggende menneskerettigheter som blant annet ytringsfriheten.³⁶

Straffeloven § 185 er en bestemmelse som omhandler diskriminerende og hatefulle ytringer, der ytring også omhandler bruk av symboler. Overtredelse av det nevnte straffebud straffes med fengsel inntil 3 år. Skyldkravet er forsett eller grov uaktsomhet. jfr. § 185 første ledd første og tredje punktum.³⁷ Grov uaktsomhet ble gjort straffbart av den grunn å kunne ramme tilfeller hvor det i realiteten er utvist forsett, men hvor dette ikke lar seg bevise.³⁸

Strl. § 185 er en videreføring av gamle strl. § 135a fra strl. av 1902 som i stor grad fikk sitt nåværende innhold ved lovendring i 2005, jf. Lov 3.juni 2005 nr. 33.³⁹ Formålet med den nevnte endringen av bestemmelsen var å gi utsatte grupper «et bedre og mer omfattende vern mot grove rasistiske og visse andre kvalifiserte krenkende ytringer».⁴⁰ Selv om nåværende strl. § 185 har blitt endret ved flere anledninger de siste årene, vil eldre rettspraksis fra gammel straffelov, jf. § 135a fortsatt kunne ha betydning som rettskilde. Det samme gjelder forarbeider utarbeid til gammel straffelov.⁴¹

Hvordan ulike utsagn tolkes er behandlet i flere rettsavgjørelser. For å kunne forstå hvilke begrensinger strl. § 185 legger på ytringsfriheten skal vi videre ta for oss ulike rettsavgjørelser og hvordan prinsippene for tolkninger er basert på de ulike avgjørelsene.⁴²

---

³⁶ NOU 2002: 4, s. 300

³⁷ Spurkland 2015, s. 148

³⁸ Fredriksen, referert i Ot.prp.nr 33 (2004-2005) s. 186

³⁹ Ot.prp.nr 8 (2007-2008). s. 247

⁴⁰ Ot.prp.nr 33 (2004-2005) s. 186

⁴¹ Spurkland 2015, s. 148

⁴² Spurkland 2016, s. 151

6.2 Grensen mellom ytringsfriheten og hatefulle ytringer

Grensen mellom ytringer vernet av ytringsfriheten og straffbare ytringer, jfr. strl. § 185 kan som nevnt tidligere være vanskelig å trekke. Hvis man i tillegg ser på den samfunnsutviklingen som til enhver tid finner sted, er det knapt mulig å gi en presis beskrivelse av hvor grensen går. Nedenfor vil vi se litt på ulike momenter og eksempler fra forarbeider og høyesterettspraksis som til en viss grad kan hjelpe oss å tolke hvor grensen går.⁴³

I forarbeidene til strl. § 135a av 1902 står det at det er lagt til grunn i tolkningen hvordan den alminnelige leser eller tilhører vil oppfatte utsagnet. Videre står det at en person bare kan straffes for det personen har uttalt, og ikke for hva vedkommende kunne tenkes å ha uttalt. Høyesterett brukte i Rt. 2012, s. 689 et begrep som de kalte for «forsiktighetsregelen» for å presisere nettopp dette.⁴⁴ Ytringen skal ikke medføre straffeansvar ved at den tillegges et meningsinnhold som ikke er uttrykkelig uttalt, dersom dette ikke er noe som med rimelig stor sikkerhet kan utledes av sammenhengen. Man må også se på hvilken sammenheng ytringen er framført i da dette kan ha betydning for tolkningen. Med andre ord betyr det at hvis en diskriminerende ytring er fremført i en demonstrasjon slik som den i Kristiansand, kan dette ha betydning osv.⁴⁵

6.3 Kravet hatefull motivasjon

For at en straffbar handling eller uttalelse skal falle inn under hatkriminalitet, er det et krav at handlingen eller uttalelsen er motivert av hat mot eller negative holdninger til gruppene som er særskilt vernet.⁴⁶ Slike grupper vil blant annet kunne være jøder og mørkhudede. Motivasjonskravet kan være vanskelig å avgjøre, og særlig hvor motivasjonen er sammensatt. Selv om fornærmede tilhører en vernet gruppe, eks. innvandrere, gjør det ikke automatisk til hatkriminalitet. Det er motivasjonen bak som er avgjørende, og ikke hvem fornærmede er. Dersom demonstranter under hendelsen i Kristiansand hadde utøvd vold mot eks. innvandrere, vil dette kunne gå under hatkriminalitet hvis volden var motivert av negative

---

⁴³ Spurkland 2015, s. 152

⁴⁴ Rt. 2012, s. 689

⁴⁵ Ot.prp.nr 33 (2004-2005) s. 189

⁴⁶ Strategisk stab, 2015 s. 16

holdninger. Man skal også være varsom når det gjelder vilkårene etnisitet og religion/livssyn da dette er noe alle mennesker har. Politiet kan ikke se på all kriminalitet som rammer en som har et livssyn eller en etnisitet som hatkriminalitet, for da vil praktisk talt all kriminalitet falle inn under denne kategorien.⁴⁷

Hatkriminalitet vil også kunne gi bevismessige utfordringer da motivasjon er en psykologisk faktor som ikke direkte kan observeres. Motivasjonen vil derfor vurderes ut fra hva gjerningspersonen selv sier om motivasjonen, eller gjøre vurderinger ut fra omstendighetene. Slik må motivasjonen for en straffbar handling ha vært fremtredende og klart satt sitt preg på overtredelsen.⁴⁸

6.4 Strl. § 185 grunnvilkår

6.4.1 Strl. § 185 grunnvilkår nr.1

I Norge straffes i utgangspunktet ikke rene meningsytringer. Strl. § 185 kan likevel straffe ulike diskriminerende eller hatefulle ytringer når tre grunnvilkår er oppfylt.⁴⁹

Det første grunnvilkåret går på at det må være framsatt en ytring, offentlig eller overfor en som rammes av ytringen. I vårt tilfelle vil det ikke være tvil om det foreligger en ytring da poenget med en demonstrasjon er å gi uttrykk for en mening om noe. Om ytringen framsettes muntlig, skriftlig eller i form av symboler er uten betydning.⁵⁰

Hovedregelen er at straffebudet bare rammer ytringer som framsettes offentlig. Definisjonen av «*offentlig*» finner vi i strl. § 10.⁵¹ Her står det at med offentlig sted menes et sted som er bestemt for alminnelig ferdsel eller et sted der allmenheten ferdes. Det framkommer av forarbeidene til strl. 2005 at en handling kan anses offentlig etter tre alternativer. To av disse vil være mest relevant for vår del. Disse alternativene er at handlingen er foretatt i nærvær av

---

⁴⁷ Strategisk stab, 2015 s. 17

⁴⁸ Strategisk stab, 2015 s. 18

⁴⁹ Ot.prp.nr 8 (2007-2008). s. 247

⁵⁰ Spurkland 2015, s. 148

⁵¹ Spurkland 2015, s. 148

et større antall personer som i rettspraksis vil si ca. 20-30 personer.⁵² Det andre er at handlingen er utøvet på en slik måte at den lett kunne iakttas fra et offentlig sted, og er blitt iakttatt av noen som var der eller i nærheten. Dette både når den kan sees og høres. Her er kravene kumulative.⁵³

6.4.2 Strl. § 185 grunnvilkår nr. 2

Det andre grunnvilkåret er at ytringen må diskriminere noen ut fra kriteriene som er omhandlet av lovbestemmelsen. Dette vil si at noen diskrimineres på grunn av: homofil orientering, etnisitet, religion/livssyn og eller nedsatt funksjonsevne. Her ser vi at kjønn eksempelvis faller utenfor bestemmelsen.

I vårt tilfelle da vi baserer oppgaven på nynazistisk ideologi, vil alle kriteriene være kriterier ideologien tar avstand fra. Etnisitet og religion/livssyn vil dog være de kriteriene som oftest vil bli diskriminert i nynazistiske demonstrasjoner.

«Etnisitet» -begrepet omfatter nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk, jfr. likestillings- og diskrimineringsloven § 6,1 ledd. Hudfarge som skyldes spesielle tilstander eller sykdom, vil trolig ikke omfattes av begrepet, men kan omfattes av alternativet funksjonsnedsettelse. Ulike former for selvpåført endring i hudfarge faller neppe inn under begrepet.⁵⁴

Når det gjelder kravet til etnisitet viser Høyesterett til i Rt. 2012 s. 536 hvor en mørkhudet dørvakt ble utsatt for sjikanøse ytringer. Dørvakten ble blant annet kalt for «jævla svarting» og «jævla neger». Høyesterett kom fram til at personen som kom med utsagnene, hadde som mål å underkjenne dørvaktens arbeid på grunn av hans hudfarge. Ytringene er fremsatt i en sammenheng hvor dørvakten er avhengig av respekt fra gjester og publikum. Et utsagn av slik karakter har god margin i forhold til forsiktighetsregelen når det kommer til å tillegge

---

⁵² Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 163

⁵³ Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 163

⁵⁴ Strategisk stab, 2015. s. 11

meninger til utsagnet.⁵⁵ Høyesterett bedømmer utsagnene i denne saken til at de innebærer en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd, jf. Rt. 2007 s. 1807.

«Religion/ Livssyn» -begrepet kan sies å omfatte alle religioner og livssyn, dette også sekulære livssyn. For at noe skal kunne kalles en religion eller et livssyn, er det trolig et krav om en viss utbredelse og helhetlig livsanskuelse. En begrenset overbevisning kan neppe sies å være tilstrekkelig. Eksempelvis kan vi si at det å tro at man kan snakke med de døde, alene neppe vil ha et strafferettslig vern.⁵⁶ Høyesterett viser i Rt. 1981 s. 1305 hvor en person ble dømt for utsagn som inneholdt så massivt og ensidig fordømmende angrep på den islamske innvandrerguppen i Norge at vedkommende brukte blant annet ord som: «terrorisme, kvinneundertrykkelse og hensynsløs overbefolkning».⁵⁷

6.4.3 Strl. 185 grunnvilkår nr.3

Det tredje grunnvilkåret går på at selve ytringen må være diskriminerende eller hatefull. For å kunne ta stilling til nettopp dette, må den enkelte ytring tolkes. Strl. § 185, 2 ledd gir en nærmere beskrivelse av hva man kan se på som diskriminerende eller hatefulle ytringer.⁵⁸ «Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen».

Alternativene som er nevnt i avsnittet over skal forstås på samme måte som før lovendringen i 2005.⁵⁹ Vilkårene «true eller forhåne noen, fremme hat, forfølgelse eller ringeakt ...» må være av en slik karakter at det etter en naturlig og språklig forståelse vil være sterkt nedsettende ytringer.⁶⁰ Det å bli truet er et alvorlig angrep og kan være egnet til å skape sterk frykt og redsel. På lik linje vil det å håne noen kunne virke sterkt krenkende og sårende for dem som blir hånet. Det står lite i forarbeiderne til bestemmelsen om hva som ligger i de enkelte uttrykk. For å finne terskelen for hvilke typer ytringer som skal omfattes av ordlyden, må det søkes i domstolens rettspraksis.

---

⁵⁵ R.t 2012 s. 536

⁵⁶ Strategisk stab, 2015. s. 11/12

⁵⁷ R.t 1981 s. 1305

⁵⁸ Spurkland 2015, s. 151

⁵⁹ Matningsdal, 2017, note 1232

⁶⁰ Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) s. 215

Det ble slått fast av Høyesterett i Rt. 1997 s. 1821 at politiske utsagn ble sett på som ekstremt identitetskrenkende. Utsagnene bar også preg av en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd. Leder av partiet «Hvit valgallianse» delte ut partiprogrammer hvor det blant annet stod «*Vi tilbyr adoptivbarna fortsatt å bo i Norge under forutsetning av at de lar seg sterilisere*». Da det ikke er krav om at utsagnene har påviselige skadevirkninger for dem som krenkes, er det nok at utsagnene i seg selv har en kvalifisert krenkende karakter. Selv om politiske utsagn står sterkt i ytringsfriheten, er de med på å utsette mørkhudete for ringeakt.⁶¹

Rt. 2007 s. 1807 viser til et intervju med leder for Vigrid, som oppfordret eller ga sin tilslutning til klare identitetskrenkelser mot jøder. Høyesterett kom fram til at uttalelsene (blant annet «*renske ut jødene*») hadde en kvalifisert krenkende karakter, og utsagnene inneholdt en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd. Videre presiserer Høyesterett at uttalelsene vanskelig kan forstås på andre måter enn som en trussel hvor vold og tvang kan bli benyttet. Det ble også tatt i betraktning at lederen ikke bare ga uttrykk for egne meninger, men framsto som en leder og talsmann for en aktiv organisasjon. Uttalelsene blir således mer truende og skremmende, og har dermed en kvalifisert krenkende karakter.⁶²

6.5 En nærmere vurdering av Høyesteretts frifinnelse i «Boot Boys-dommen»

6.5.1 Uttalelsen fra lederen i Boot Boys

Under en demonstrasjon med den nynazistiske gruppe «Boot Boys» framsatte en sentral leder følgende nedsettende uttalelser om innvandrere og jøder:

«Hver dag raner, voldtar og dreper innvandrere nordmenn, hver dag blir vårt folk og land plyndret og ødelagt av jødene, som suger vårt land tomt for rikdom og erstatter det med umoral og unorske tanker.»⁶³

Spørsmålet var om uttalelsene han kom med ble rammet av daværende strl. § 135a eller om det var innenfor ytringsfrihetens grenser? Hvis vi ser på uttalelsene som ble framsatt om jøder var riksadvokatens oppfatning at utsagnene var en tilslutning til jødeforfølgelse og dermed en

---

⁶¹ Rt. 1997 s. 1821

⁶² Rt. 2007 s. 1807

⁶³ Rt. 2002 s. 1618

godkjennelse av masseutryddelsen av jødene under krigen. Dette synet delte også lagmannsretten.⁶⁴

Høyesteretts flertall kom derimot fram til at utsagnene ikke var i strid med strl. § 135a lest i lys av Grunnloven § 100.⁶⁵ Høyesterett mente at utsagnene ikke var en tilslutning til jødeforfølgelse, men heller en tilslutning til en nazistisk ideologi som ikke uten videre antas å omfatte aksept av masseutryddelse eller andre systematiske voldshandlinger mot jøder. Dette må gjelde selv om ideologien til siktede i saken omfatter hyllest av nazistiske ledere.⁶⁶

Høyesterett påpekte også at man skal være forsiktig med å trekke inn en generell kunnskap om nynazisters adferd, da eksempelvis voldsutøvelse og andre domfellelser i en straffesak som omhandler ytringer.⁶⁷

6.5.2 FNs kritikk av høyesteretts frifinnelse

Når man leser igjennom Høyesteretts avgjørelse i «bootboysaken», ville man i utgangspunktet tro at frifinnelsen danner grunnlag for rettspraksis på tema. Dette er derimot ikke tilfelle da saken er sterkt kritisert av FN rasediskrimineringskomité (RDK) den ble anvendt i «bootboysaken», ikke oppfylte kravene til vern etter RDK. Det ble påpekt fra komitéens side at uttalelsene i saken inneholdt ideer som er basert på raseoverlegenhet og rasehat, og de derfor måtte oppfattes som en tilskyndelse til rasediskriminering, om ikke også til vold. Komitéen kom derfor fram til at uttalelsen ble rammet av RDK artikkel 4.

Med tanke på ytringsfriheten fant komitéen at uttalelsen med bakgrunn i dens særs nedsettende karakter ikke kunne beskyttes av klausulen om «behørig hensyn» og at høyesteretts frifinnelse dermed måtte ses som et brudd på RDK artikkel 4 og 6. Klausulen om «behørig hensyn» står nedfelt i artikkel 4 og legger til grunn at man skal ta «behørig hensyn» til de prinsippene og rettigheter som er framsatt i artikkel 5, herunder ytringsfriheten.

Etter at FN rasediskrimineringskomité konkluderte med at Høyesteretts frifinnelse var et brudd på RDK artikkel 4 og 6 ble det gjort en revisjon av Grunnloven § 100, og endring på daværende straffelov § 135a. RDK ble også innlemmet i diskrimineringsloven. Man kan

---

⁶⁴ Rt. 2002 s. 1628

⁶⁵ Rt. 2002 s. 1638

⁶⁶ Rt. 2002 s. 1628

⁶⁷ Rt. 2002 s. 1629

derfor ikke se på frifinnelsen som gjeldende rettspraksis. Slike uttalelser som ble framsatt i «bootboysaken», vil derfor i framtiden rammes av nåværende strl. § 185.⁶⁸

7.0 Politiloven § 7

7.1 Generelt om politiloven § 7

Politiets hjemmel for å håndtere den offentlige ro og orden er politiloven § 7. Denne bestemmelsen lovfester de viktigste delene av politiets tidligere sedvanebestemte generalfullmakt, og er politiets viktigste rettslige verktøy i den daglige tjenesten for å opprettholde offentlig ro og orden.⁶⁹

Innledningsvis nevner pl. § 7 de formål som kan berettigede inngrep, andre ledd gir eksempler på de viktigste typene inngrep som politiet kan gjøre.⁷⁰ På den måten vil nevnte bestemmelse representere en selvstendig og frittstående mulighet til å reagere mot krenkelser av våre samfunnsinteresser. Dersom politiet benytter seg av myndighetsutøvelsen, må disse baseres på de alminnelige effektueringsprinsippene i blant annet pl. § 6.⁷¹ Vi vil gå nærmere inn på de aktuelle prinsippene senere i oppgaven.

7.2 Politiloven § 7, første ledd nr. 3

Det fremgår av politiloven § 7 første ledd nr. 3 at politiet kan gripe inn for å *avverge* eller *stanse* lovbrudd. Formålet med denne bestemmelsen er todelt hvor politiinngrepet skal bringe den ulovlige virksomhet til opphør, samt forhindre at den ulovlige virksomheten gjenopptas når inngrepets virkning opphører.⁷² Politiets adgang til å gripe inn er ikke geografisk begrenset til offentlig sted. Det er den objektive beskrivelsen i det aktuelle straffebudet som setter begrensningen. Således forutsetter det ingen subjektivt ansvarlig gjerningsperson.⁷³ Inngrepsalternativene «avverge og stanse» er likestilt hvor tiltaket avverge er den polisiære

---

⁶⁸ Ot.prp.nr 8 (2007-2008) s. 248

⁶⁹ Ot.prp.nr. 22 (1994-1995) s. 60

⁷⁰ Auglend, m. fl., 2014, s. 469

⁷¹ Auglend, m. fl., 2014, s. 470

⁷² Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 63

⁷³ Auglend, m. fl., 2014, s. 479

ordenshåndhevelse, og stanse er håndhevelse av straffelovgivningens norm- og sanksjonssystem.⁷⁴

7.2.1 Inngrepsalternativet avverge lovbrudd

Inngrepsalternativet «avverge» hjemler først og fremst preventive inngrep som forutsetter at det foreligger en konkret og nærliggende risiko for at lovbrudd vil bli begått. Lovbruddet må være nært forestående, og på denne måten kan «avverge» bli byttet ut med «forebygge».⁷⁵ Uttrykket «avverge» har et mer aksjonsrettet innhold enn ordet «forebygge» som underbygger at risikoen må være konkret og nært forestående. Lovbruddets grovhet og art vil være avgjørende for om politiet velger å benytte seg av denne fullmakten.

7.2.2 Inngrepsalternativet stanse lovbrudd

Det andre alternativet i pl. § 7, første ledd nr. 3 hjemler inngrep mot aktuelle lovbrudd. Dette alternativet regulerer repressive inngrep og skal å stanse lovbrudd. Her må det foreligge objektive holdepunkter for en overtredelse av et lovbrudd. Dette inngrepsalternativet kan man si er todelt da den dels skal stoppe den ulovlige virksomheten, samt hindre at den gjenopptas når virkningen av inngrepet opphører.⁷⁶ Det fremgår av politiinstruksen § 10-2 at politiet plikter å gripe inn uten opphold for å stanse noen som holder på å begå en straffbar handling eller hindre at den blir gjentatt. Det må presiseres at nevnte bestemmelse ikke hjemler tiltak dersom gjerningspersonen avstår fra den videre straffbare handling når politiet kommer på stedet. Skal politiet iverksette inngrep er det tilstrekkelig at handlingen er straffesankjonert.⁷⁷ Politiet bør ikke gripe inn ovenfor enhver straffbar handling. Det er lovbruddets grovhet og hvor krenkende det er, som vil avgjøre om politiet skal iverksette inngrep.⁷⁸ Videre viser forarbeiderne at politiet må vise skjønn i de ulike tilfellene.

Håndhevelse av politiloven § 7, første ledd, nr. 3 vil i enkelte situasjoner medføre en dobbeltregulering sammenholdt med straffeprosesslovens kapittel 14. Politiloven § 7 har en

---

⁷⁴ Edvinsen 2012, s. 72

⁷⁵ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62

⁷⁶ Auglend m.fl., 2014, s. 482

⁷⁷ Edvinsen 2012, s. 73

⁷⁸ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62

viktig betydning i motsetning til nevnte kapittel i straffeprosessloven da det ikke er et krav om at personen kan forfølges strafferettslig.⁷⁹ Dette innebærer at politiet kan gripe inn mot personer som er under den strafferettslige lavalder og strafferettslig utilregnelige personer.

Første hovedelement er en beskrivelse på *når* politiet kan gripe inn. Her beskriver loven inngrepssituasjonene og er derfor inngrepshjemmelens vilkårsside. Det andre hovedelementet regulerer inngrepshjemmelens *følgeside*, altså hvilke inngrepsmåter politiet kan benytte seg av.⁸⁰

7.3 Tiltak etter politiloven § 7, andre ledd

Vi nevnte tidligere i oppgaven at andre ledd i politiloven omhandler de tiltak politiet kan iverksette for å løse hendelser som går inn under første ledd. Listen over hvilke operative tiltak politiet kan gjøre er ikke uttømmende, noe som fremgår av ordene "blant annet" i bestemmelsen.⁸¹ Tiltakene politiet kan benytte seg av er av en fysisk karakter som er ment for bestemte akutte behov. Ofte vil tiltakene iverksettes raskt og varer inntil situasjonen er under kontroll. Demonstrasjoner vil kunne være en slik situasjon hvor dette er aktuelt, noe vi også så i Kristiansand sommeren 2017. Dersom politiet ønsker å løse konflikter eller utfordringer på en mer permanent basis, må det søkes i annen lovgivning.⁸²

7.3.1 Nærmere om bortvisning av nynazister i demonstrasjoner

Det fremgår av pl. § 7, 2 ledd at politiet i tilfeller som nevnt i bestemmelsen 1.ledd blant annet kan bortvise eller avvise en allerede tilstedeværende person. Personen må da forlate det angitte stedet. Det er viktig å skille bortvise med inngrepet «*avvisning*» da sistnevnte går ut på å nekte en person adgang til et område.⁸³ På denne måten er bortvisning et mer omfattende inngrep enn avvisning. Inngrepet bortvisning trenger ikke å være rettet spesielt mot den enkelte tilstedeværende, men kan anvendes mot en gruppe som er på området dersom dette er nødvendig. Formålet med bortvisningen vil være å holde unna personer for å stanse eller forebygge ordensforstyrrelser etter § 7 1. ledd nr. 1. Bortvisning skjer ved bruk av pålegg fra

---

⁷⁹ Edvinsen 2012, s. 72

⁸⁰ Fredriksen & Spurkland 2014, s. 83

⁸¹ Edvinsen 2012, s. 74

⁸² Auglend m.fl., 2014, s. 483

⁸³ Auglend m.fl., 2014, s. 489

politiets side. Dette innebærer at en person får en muntlig eller skriftlig ordre som de må rette seg etter.

Et slikt inngrep innebærer at det i utgangspunktet ikke anvendes makt, men dersom vedkommende ikke etterkommer pålegget, kan dette bli nødvendig.⁸⁴ Rt. 1981 s. 21 tjener som et eksempel på politiinngrep som omhandler et tilfelle av bortvisning, dersom denne lovbestemmelsen hadde vært vedtatt på tidspunktet. Saken handlet om demonstranter som fikk pålegg om å fjerne seg fra stedet da de forsøkte å hindre utbyggingen av et vassdrag.⁸⁵ Når politiet velger å bortvise personer, må det oppstilles krav om at budskapet formidles på en så klar og tydelig måte det ikke er rom for misforståelser vedrørende påleggets innhold. I tillegg må politiet angi hvilket geografisk område bortvisningen gjelder for, og hvilken retning vedkommende må fjerne seg i.⁸⁶ Tiltaket bortvisning vil ikke bare gjelde for demonstrantene som ytrer hatefulle ytringer, men også for de som velger å demonstrere mot demonstrasjonen. Dette ble tilfellet i Kristiansand sommeren 2017 da tre personer valgte å protestere mot demonstrantene.

7.3.2 Nærmere om å stanse eller endre demonstrasjoner

Politiet kan gi pålegg til den ansvarlige om å endre eller stanse sin virksomhet. Begrepet «virksomhet» handler ikke bare om ervervsvirksomhet, men omfatter enhver aktivitet som faller inn under pl. § 7, 1. ledd. Sentralt ved begrepet virksomhet er at aktiviteten må være organisert og planlagt. Demonstrasjoner vil være en slik virksomhet eller aktivitet som vil være aktuell. Foranledningen til hvorfor virksomheten blir stanset eller endret må være bestemte handlinger eller en konkret risiko knyttet til en ting eller tilstand. I tillegg må aktiviteten ha et visst omfang. Man kan se for seg at politiet må stanse eller endre en demonstrasjon hvor det blir ytret hatefulle ytringer etter straffeloven § 185.⁸⁷

---

⁸⁴ Edvinsen 2012, s. 79

⁸⁵ Politiet har en dobbeltrolle hvor de skal sikre folks rett til å ytre seg, samt sikre at lovlig virksomhet blir gjennomført. Siden utbyggingen av Altavassdraget var politisk vedtatt, kom politiet i en konflikt mellom de som demonstrerte mot utbyggingen, og de som stod for utbyggingen. Politiet skal være politisk nøytrale i sin tjenesteutførelse.

⁸⁶ Edvinsen 2012, s. 79

⁸⁷ Auglend m.fl., 2014, s. 493

Politiets myndighet etter pl. § 7 vil i enkelte tilfeller suppleres med adgangen til å stanse og oppløse demonstrasjoner etter pl. § 11, såfremt det foreligger brudd på disse vilkårene. Grensen mellom disse bestemmelsene vil kunne bli noe flytende, for eksempel ved utdeling av løpesedler på offentlig sted. Dersom aktiviteten har et visst omfang og er stedskonsentrert, vil pl. § 11. 6 ledd komme til anvendelse. Dette kan lede til at hele demonstrasjonen blir stanset eller oppløst. Er det snakk om en person som beveger seg rundt og deler ut løpesedler, må det søkes hjemmel i pl. § 7 dersom politiet skal gripe inn.⁸⁸

Politiets håndheving av offentlig ro og orden må alltid sees i sammenheng med politiloven § 6. Sistnevnte paragraf har ikke funksjon som en inngrepshjemmel i seg selv, men setter begrensinger på hvordan politiet anvender inngrepshjemlene.⁸⁹ Politiloven § 6 er derfor sentral i politiets yrkesutøvelse og er med på å styre hvordan politiet skal utføre sin tjeneste. Politiloven § 6 annet ledd annet punktum sier at midlene politiet anvender under sin daglige tjeneste skal være nødvendige, formålstjenlige og forholdsmessige. Politiets maktbruk står også beskrevet i fjerde ledd og sier at makt i tjenesteutførelse må være nødvendig og forsvarlig. Politiet skal aldri ta i bruk sterkere midler enn det som er hensiktsmessig og proporsjonalt i den enkelte situasjon, jf. bestemmelsens 1. ledd. Politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2 beskriver henholdsvis de alminnelige regler om politiinngrep og politiets bruk av makt. Innledningsvis vil ikke vi gå detaljert gjennom politiloven § 6 i sin helhet, men trekke inn de ulike momentene underveis i besvarelsen der dette er relevant.

8.0 Politiloven § 6

8.1 Redegjørelse av grunnprinsippene for all politimyndighet jfr. Pl. § 6

Politoloven § 6 angir grunnprinsippene for all politimyndighetsutøvelse. Denne bestemmelsen er ikke en selvstendig hjemmel for politiinngrep, men er med på å angi rettslige rammevilkår for valg og bruk av midler eller metoder som er nødvendige ved gjennomføring av tjenestehandlinger generelt.⁹⁰ På denne måten vil pl. § 6 helt klart fylle et rettslig behov, da øvrige hjemmelsgrunnlag sjelden gir nærmere regler for selve utførelsen. Prinsippene i pl. § 6 suppleres med politiinstruksen og våpeninstruksen, samt interne direktiver.⁹¹

---

⁸⁸ Auglend, m. fl., 2014, s. 494

⁸⁹ Fredriksen & Spurkland 2014, s. 57

⁹⁰ Auglend, m. fl., 2014, s. 410

⁹¹ Auglend, m. fl., 2014, s. 410

Grunnprinsippene i pl. § 6 må vurderes i tillegg til vilkårene i inngrepshjemmelen. Selv om pl. § 6 kan sees på som «tilleggsvilkår», må man ikke se på dette som *sekundært* eller mindre viktig.⁹² For at en inngripen etter pl. § 7, 2. ledd, jf. første ledd, nr. 3 skal være rettmessig, må hjemmelsgrunnlaget og prinsippene i pl. § 6 være oppfylt. Pl. § 6 skal forhindre en tilfeldig tjenesteutøvelse og begrense politiets adgang til å gripe inn overfor borgerne.

Politoloven § 6 inneholder flere politirettslige grunnnormer som også har en internasjonal gyldighet hvor blant annet forholdsmessighetsprinsippet og behovsprinsippet også er forankret i EMK artikkel 5, 8, 10 og 11. Dette regulerer blant annet politiets adgang til å gripe inn i den personlige frihet, personlige fred og ytringsfrihet.⁹³

Vi har valgt å redegjøre for noen av prinsippene i pl. § 6 hver for seg, selv om prinsippene ofte overlapper hverandre. I den praktiske tjenesteutøvelse vil det kreves en skjønnsmessig helhetsvurdering av samtlige prinsipper. Videre har vi valgt å gå nærmere inn på forholdsmessighetsprinsippet og nødvendighetsprinsippet da disse er helt sentrale for de problemstillinger som oppgaven reiser.

8.1.2 Behovsprinsippet

Politiet kan gjøre en rekke tiltak i sin tjeneste. Behovsprinsippet er av generell forvaltningsrettslig karakter. Dette prinsippet skal sikre at offentlige myndigheter ikke griper inn overfor borgere med sterkere midler enn det som er *nødvendig* eller til *vesentlig lette* i tjenesten.⁹⁴ Behovsprinsippet kommer til uttrykk i pl. § 6 andre ledd annen setning. Dette kravet gjelder både initialt og i senere faser av tiltaket. Lempeligere midler må være forsøkt eller umiddelbart fremstå som hensiktsløse⁹⁵, noe Høyesterett slo fast i Rt. 2008, s. 696.⁹⁶

Det fremkommer av politiloven § 6, andre ledd, første setning at politiet skal som utgangspunkt anvende det minst inngripende midlet. Dette kravet kalles for subsidiaritetsprinsippet, eller "minste-middel-regelen". En slik anvendelse krever at politiet

---

⁹² Fredriksen & Spurkland, 2014, s. 58

⁹³ Auglend, m. fl., 2014, s. 418

⁹⁴ Auglend, m. fl., 2014, s. 107

⁹⁵ Auglend, m. fl., 2014, s. 414

⁹⁶ Rt. 2008, s. 696

foretar en dobbelt skjønnsvurdering. For det første må midlets nødvendighet stå i forhold til selve oppgaven (innhold og omfang) og for det andre må det foretas en vurdering mellom de ulike polisære virkemidlene som politiet ønsker å anvende.⁹⁷ Da det ikke foreligger en instruksfestet rangering av midlene, vil politiets egen skjønnsmessig vurdering av situasjonens alvor, formålet med tjenestehandlingen og omstendighetene for øvrig være avgjørende, jf. Rt. 2003. 948.⁹⁸

Nevnte regel kan fravikes ved to tilfeller hvor lempeligere tiltak allerede har vært forsøkt, men med forgjeves resultat, og hvis tiltaket før iverksettelsen fremstår som utilstrekkelig eller uhensiktsmessig.

Det er tjenstepersonen selv som må foreta en skjønnsmessig vurdering i forhold til hva som ut fra situasjonen vil være et sterkt eller svakt middel. I slike vurderinger vil en anvendelse av den ulovfestede «maktpyramiden» være aktuell. Maktpyramiden viser hvordan bruken av makt økes jo høyere opp i pyramiden en kommer.⁹⁹ Videre innebærer behovsprinsippet at inngrepet må opphøre så snart målet er nådd, eller hvis midlene underveis viser seg å være for kraftig. På denne måten kan man si at behovsprinsippet har både en kvantitativ og styrkemessig side. Dette ved at tiltaket og effekten skal være tilstrekkelig.¹⁰⁰ Politiloven § 6 første ledd, vil være førende da tjenesteoppdragets mål skal søkes nådd gjennom opplysning, råd, pålegg eller regulerende eller forebyggende tiltak. En slik bestemmelse vil være med på å tone ned politiets rolle som maktorgan.

Dersom politiet skulle kunne gripe inn mot demonstrantene i samsvar med behovsprinsippet, må det foreligge en nødvendighet samt et behov for å gripe inn. En stor utfordring for politiet under demonstrasjonen i Kristiansand var å sikre trygghetsfølelsen i befolkningen, opprettholde ro og orden og ivareta ytringsfriheten til demonstrantene. Politiet må i en slik forbindelse ta en konkret og skjønnsmessig helhetsvurdering med valg av virkemiddel som er aktuelle. Minste-middel regelen sier at politiet må velge lempeligste middel med det formål å gripe inn mot det straffbare forholdet. Fungerende politimester i Agder politidistrikt, Arne Sundvoll, sa at politiet forsøkte i forkant av demonstrasjonen å komme i dialog med

---

⁹⁷ Auglend, m. fl., 2014, s. 414

⁹⁸ Rt. 2003, s. 948

⁹⁹ Anders Lohne Lie & Pål Lagestad 2011, s. 11

¹⁰⁰ Auglend, m. fl., 2014, s. 416

demonstrantene.¹⁰¹ Politiet ønsket å overtale dem til å ikke demonstrere, noe de ikke lyktes med. På bakgrunn av dette vurderte politiet at en stansing av demonstrasjonen med makt kunne medføre en betydelig voldelig eskalering. Politiet valgte derfor å bortvise personer som fysisk viste sin avsky mot den nynazistiske ideologien.

Etter politiloven § 6 første og andre ledd ville det vært naturlig i samsvar med ytringsfriheten, å la demonstrantene gjennomføre demonstrasjonen. Andre lempeligere tiltak som blant annet rådgivning ble ikke funnet tilstrekkelig. En effektiv polititjeneste bør sterkt vektlegges i forhold til at det teoretiske lempeligste virkemidlet som tas i bruk. I denne situasjonen valgte politiet på forhånd den inngripen som sannsynligvis ville være minst inngripende. Dette samsvarer også med andre prinsipper etter pl. § 6.

8.1.3 Proporsjonalitetsprinsippet:

Proporsjonalitetsprinsippet går ut på at det må være forholdsmessighet mellom midlet politiet anvender og formålet med tjenestehandlingen. De samlede fordelene ved tiltaket skal være større enn ulempene.¹⁰² Ved en slik vurdering må det blant annet tas hensyn til situasjonens alvor, formålet med tiltaket og omstendighetene for øvrig som for eksempel intensitet og varighet, jf. pl. § 6, 2. ledd. Man kan trekke paralleller mellom middel og mål, og forholdet mellom årsak og virkning. Førstnevnte vil være en forutgående vurdering mens det siste vil være en bedømmelse i etterkant av handlingen.¹⁰³

Forholdsmessighetsprinsippet skal gjøre at politiet ikke låser seg til et bestemt tiltak for å løse oppdraget. For å kunne finne best mulig tiltak er det viktig at politiet foretar en fortløpende vurdering av tiltakets skadepotensial. Dette i forhold til den aktuelle faren ved tjenesteoppdraget. Underveis i et oppdrag vil det kunne «dukke opp» andre omstendigheter eller opplysninger som endrer oppdragets karakter, og virkemidlet står ikke lenger i forhold til det man ønsker å oppnå.¹⁰⁴ For at en revurdering av tiltak kan foretas fortløpende, må politiet i forkant ha utarbeidet alternative løsninger. Dette er noe som vil være helt sentralt for politiet

---

¹⁰¹ Grimstad 2017

¹⁰² Auglend, m. fl., 2014, s. 107

¹⁰³ Auglend, m. fl., 2014, s. 417

¹⁰⁴ Edvinsen 2012, s. 54

når det kommer til håndtering av blant annet store arrangementer som nettopp demonstrasjoner.

Forholdsmessighetsprinsippet vil i demonstrasjonen i Kristiansand gjøre seg gjeldende ved at politiet må skjønsmessig vurdere om en inngripen mot demonstrantene medfører større ulemper eller skader enn de fordelene som politiet oppnår. Det er helt klart et ordensperspektiv her som veier tungt, men ytringsfriheten nyter et sterkt rettsvern, noe som skaper en ekstra utfordring for politiet. Imidlertid vil en inngripen mot demonstrasjonen gi utfordringer vedrørende politiets demokratiske rolle. Det er også naturlig å forvente at en manglende inngripen kan gi samfunnsmessige konsekvenser hvor blant annet at tilliten til politiet kan svekkes. Akkurat dette oppsummerte fungerende politimester i Agder politidistrikt, Arne Sundvoll i etterkant av demonstrasjonen i Kristiansand. Han uttalte at:

*«Følelsene mot det som demonstrantene står for og at det kan virke som at politiet går god for dette, tror jeg dessverre kan svekke tilliten til politiet».*¹⁰⁵

Siden det i etterkant ikke er undersøkt om tilliten til politiet ble svekket som følge av demonstrasjonen, er det likevel et naturlig spørsmål å stille seg.

Politiet må være oppmerksom på at rettslig adgang til å gripe inn ikke nødvendigvis er hensiktsmessig da inngrep kan bidra til å eskalere situasjonen. Såfremt det ikke er snakk om alvorlige ordensforstyrrelser, har politiet en vid adgang til å ta en skjønsmessig vurdering om det skal gripes inn eller ikke. Etter en helhetsvurdering kom politiet fram til at fordelene var større ved å la demonstrasjonen foregå under strengt oppsyn av politiet. På den måten vil politiet være innenfor proporsjonalitetsprinsippet da det er forholdsmessighet mellom tjenestehandlingens mål og middel.

---

¹⁰⁵ Hægeland 2017

9.0 Avslutning

I denne oppgaven har vi redegjort for grl. § 100 og strl. § 185. Vi har også sett på politiets hjemmel for å håndtere den offentlige ro og orden, som er hjemlet i pl. § 7. Pl. § 6 er også drøftet da den som nevnt angir grunnprinsippene for all politimyndighetsutøvelse. For å få en større innsikt i strl. § 185 og grl. § 100 har vi benyttet oss av både gjeldende og tidligere rettspraksis på området.

Bakgrunnen for valget av oppgave var en interesse for når strl. § 185 overskrider ytringsfriheten og hvordan politiet i slike situasjoner skal handle. Vi ser for oss at hatkriminalitet og aktiviteten blant høyreekstreme miljøer vil øke i framtiden.¹⁰⁶ Kunnskapen vi har opparbeidet oss rundt nettopp dette vil gjøre oss bedre rustet til å håndtere en slik situasjon som vi så i Kristiansand. Demonstrasjonen i Kristiansand viste hvor vanskelig både rettslig og operativt, en slik situasjon er for politiet. Vi mener derfor det er helt avgjørende for en god oppdragsløsning at politiet har kunnskap rundt ytringsfriheten, og hvordan strl. § 185 i slike tilfeller begrenser denne.

Som vist i oppgaven, kan det være vanskelig å sette absolutte grenser for hva som faller utenfor ytringsfriheten og dermed rammes av strl. § 185. Vi har likevel kommet fram til flere eksempler på ytringer og hva som ellers må være tilstede for at politiet skal kunne «bortvise» eller «påby virksomheten stanset/endret» i en demonstrasjon som eksempelvis den i Kristiansand. Likevel må slike tilfeller vurderes fra sak til sak. Ytringer som for de fleste kan virke avskyelige eller støtende kan likevel gå inn under ytringsfriheten. Det er viktig at politiet er bevisste på sin demokratiske rolle og de plikter som stilles til politiets tjenesteutøvelse. Slik kan de håndheve loven ved å forfølge straffbare forhold og samtidig ivareta ytringsfriheten i samfunnet. Dette er en av de viktigste forutsetningene for at demokratiet kan leve.

---

¹⁰⁶ I 2018 beskrev PST at økt aktivitetsnivå blant enkelte høyreekstreme miljøer vil være en utfordring for politiet det kommende året.

Litteraturliste:

Lover, proposisjoner og forskrifter:

Grunnloven. (1814). Kongeriket Norges Grunnlov. Lov-1814-05-17. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17?q=grunnloven>

Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering. LOV-2017-06-16-51. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51?q=likestilling>

Politiloven. (1995). Lov om politiet m.v av 8 april 1995 nr. 53. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>

Politiinstruksen. (1990). Alminnelig tjenesteinstruks for politiet. FOR-1990-06-22-3963.
Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963?q=politiinstruksen>

Straffeloven. (2005). Lov om straff. LOV-2005-05-20-28. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven>

Justis og politidepartementet. 1994-1995. Om lov om politiet (politiloven). Prop 22. Hentet fra: <https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-22-199495?searchResultContext=1126>

NOU 1999: 27. (1999). *Ytringsfrihed bør finde Sted*. Oslo:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/026a9879891a4972b019ce10f20561fe/no/pdf/nou199919990027000dddpdfa.pdf>

NOU 2002: 4 (2002). Ny straffelov Straffelovkomisjonens delutredning
<https://lovdata.no/pro/#document/NOU/forarbeid/nou-2002-4?from=NL/lov/2005-05-20-28/%C2%A7185>

Det kongelige justis-og politidepartement. (2003-2004). *Om endring av Grunnloven § 100*. (Meld. St. 26 2003-2004). Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3cd5dabf192545c89857adfc32fe2f58/no/pdfs/stm200320040026000dddpdfs.pdf>

Det kongelige kommunal- og Regionaldepartement. 2003-2004. *Om lov om straff (straffeloven)*. Prop. 90. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/43d34ad472404159a827a3bf62e822f1/no/pdfs/otp200320040090000dddpdfs.pdf>

Det kongelige kommunal- og Regionaldepartement. 2004-2005. *Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven)*. Prop. 33.

Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5b1893b1c806474daede3a654d683916/no/pdfs/otp200420050033000dddpdfs.pdf>

Det kongelige kommunal- og Regionaldepartementet. 2007-2008. *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)*. Prop. 8. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/380dda240b3f47a0a2d8e4151d4f4ca9/no/pdfs/otp200720080008000dddpdfs.pdf>

Rettspraksis:

Høyesterett, dom: Rt-1981-1305 hentet fra:

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSTR/avgjorelse/rt-1981-1305-134b?from=NLO/lov/1902-05-22-10/%C2%A7135a>

Høyesterett, dom: Rt-1997-11-28 hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSTR/avgjorelse/hr-1997-75-b?from=NLO/lov/1902-05-22-10/%C2%A7135a>

Høyesterett, dom: HR-2001-1428 - Rt-2002-1618 (361-2002)

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSTR/avgjorelse/hr-2001-1428-1428a?from=NLO/lov/1902-05-22-10/%C2%A7135a>

Høyesterett, dom: HR-2007-2150-A - Rt-2007-1807

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSTR/avgjorelse/hr-2007-2150-a?from=NLO/lov/1902-05-22-10/%C2%A7135a>

Høyesterett, dom: HR-2008-905-A - Rt-2008-696
<https://lovdata.no/pro/#document/HRSTR/avgjorelse/hr-2008-905-a?from=NL/lov/1995-08-04-53/%C2%A76>

Høyesterett, dom: HR-2012-689-A - Rt-2012-536
<https://lovdata.no/pro/#document/HRSTR/avgjorelse/hr-2012-689-a?from=NLO/lov/1902-05-22-10/%C2%A7135a>

Juridisk litteratur:

Auglend, R. L., Mæland, J. & Røsandhaug, K. (2004). Politirett (2. utg.). Oslo: Gyldendal.

Fliflet. (2005). *Grunnloven kommentarutgave*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fredriksen, S. & Spurkland, K. (2014). Ordensjuss. Oslo: Gyldendal.

Magnus Matningsdal, Norsk lovkommentar, note 1232 til straffeloven § 185. Sist hovedrevidert
30.08.2017

Spurkland, K. (2015). Hatkriminalitet, rettslige og praktiske spørsmål. Oslo: Oslo politidistrikt

Strategisk stab. (2015). *HATKRIM Rettslige og praktiske spørsmål*. Hentet fra:
<https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/oslo/rapporter/anmeldt-hatkriminalitet-oslo/hatkrim---rettslige-og-praktiske-sporsmal-november-2015.pdf>

Annen litteratur:

Bjørge, T. (2015). Store Norske Leksikon. *Nynazisme*. Hentet fra: <https://snl.no/nynazisme>

Edvindsen, K. (2012). Ordenstjeneste (2. utg.). Nesbru: Vett & Viten.

Fangen, K. (2001). *En bok om nynazismen*. Oslo: Universitetsforlaget

Hægeland, L. (2017. 1. august). *Kan ha svekket tilliten til politiet*. Hentet fra:
https://www.nrk.no/sorlandet/_-kan-ha-svekket-tilliten-til-politiet-1.13623787

Lie, E. (2015). *I forkant*. Gyldendal

Spurkland, K. (2017 23. mars). *Rettslige spørsmål ved håndtering av "den nordiske motstandsbevegelsen"*. (Upublisert notat til Oslo politidistrikt. Dette notatet ligger vedlagt nederst i dokumentet da Inspera ikke tillater å laste opp flere dokumenter.)

Politidirektoratet. (2017). Klargjøring av regler for å avholde demonstrasjoner. Hentet fra URL: <https://www.politiet.no/aktuelt-tall-og-fakta/aktuelt/nyheter/2017/08/02/klargjoring-av-regler-for-a-avholde-demonstrasjoner/>

PST. (2018). *Trusselvurdering 2018*. Hentet fra: <https://www.pst.no/trusselvurdering-2018/>

Weiby, H. & Hotvedt, S. (2017, 29 juli). Politiet stanset ikke nazi-opptog for å unngå bråk. *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/sorlandet/politiet-stanset-ikke-nazi-opptog-for-a-unnga-brak-1.13621833>

Under ligger vedlegget skrevet av Kai Spurkland til Oslo politidistrikt (Se litteraturliste).

NOTAT

OSLO POLICE DISTRICT

Til: Dato: 23. mars 2017
Fra: Kai Spurkland, 91 Vår referanse:
Kopi til: Saksbehandler:
Telefon:
Telefaks:

Rettslige spørsmål ved håndtering av "Den nordiske motstandsbevegelsen"

Bakgrunn

"Den Nordiske motstandsbevegelsen" (DNM) er en organisasjon med klare nasjonalsosialistiske sympatier, og målsetning om reell påvirkning av samfunnet. DNM har medlemmer i alle de nordiske landene. Den norske grenen drifter nettstedet "frihetskamp.net", som kan beskrives som en propagandaside med mye kampretorikk. DNMs medlemmer i Sverige har stått bak flere tilfeller av grov vold og grove trusler. DNM har et økende aktivitetsnivå i Norge. Gruppas aktiviteter oppleves av mange som provoserende og skremmende, og politiet har mottatt flere henvendelser fra publikum som har reagert på gruppas aktiviteter.

Gruppen opererer i en gråsoner mellom det lovlige og det ulovlige. På den ene siden har de – innenfor rammene av ytringsfriheten - rett til å ytre seg selv om budskapet kan oppleves provoserende og skremmende. Politiet har til en viss grad også plikt til å sørge for at DNM får mulighet til å ytre seg. I politiinstruksen (pi) § 8-5 2. ledd står det:

"Politiet skal så vidt mulig medvirke til at lovlige demonstrasjoner og lignende på offentlig sted kan avvikles uforstyrret, og ellers til minst mulig hinder for den øvrige ferdsel".

På den annen side har politiet en generell plikt til å avverge og stanse ordensforstyrrelser, og en plikt til å avverge, stanse og etterforske straffbare handlinger. Hatkriminalitet, vold og trusler er prioriterte områder. Aktivitetene til den svenske grenen av DNM gir grunn til frykt for at slike straffbare handlinger også kan skje i Norge.

Det er utfordrende – både rettslig og operativt - å håndtere DNMs aktiviteter. I dette notatet vil jeg si noe om de rettslige rammene for politiets håndtering av DNM – generelt og konkret i forhold til noen typetilfeller.

Rettslige utgangspunkter

Det er nødvendig å skille mellom tre rettslige "spor":

- Hvilke handlinger er straffbare, og når kan og skal politiet etterforske disse?
- I hvilke tilfeller kan politiet gripe inn for å avverge, endre eller stanse gruppens aktiviteter (uavhengig av om de er straffbare).
- Hvilke formalkrav kan stilles til DNM i forbindelse med politiske markeringer ol.

Nærmere om straffbare handlinger

Spørsmålet om DNMs aktiviteter er straffbare må vurderes konkret fra sak til sak. Det er grunn til å tro at DNM vil operere i en gråsoner med hensyn til hva som er straffbart.

De vanskeligste spørsmålene vil trolig oppstå i forbindelse med ytringer og aksjoner hvor de fremfører budskap som kan være i gråsonen mellom straffbare hatefulle ytringer (strl. § 185) og lovlige ytringer vernet av ytringsfriheten. Dette må vurderes helt konkret i hvert enkelt tilfelle. Hvilke ytringer som rammes av strl. § 185 er nærmere omtalt i heftet "Hatkrim – rettslige og praktiske spørsmål". Her skal bare enkelte hovedpunkter nevnes.

Symbolbruk alene (eksempelvis hakekors, nazihilsen ol) er neppe tilstrekkelig til å rammes av strl. § 185, men det vil veie tungt i totalvurderingen av om et utsagn omfattes av bestemmelsen. Det at ytringene oppleves provoserende og krenkende er ikke alene nok. De momentene som er sentrale i vurderingen av om et utsagn omfattes av § 185 er:

- Grovheten i ytringen.
- Om ytringen innebærer en (grov) nedvurdering av en gruppes menneskeverd.
- Om det er en politisk meningsytring eller sjikane. Sjikane har svakere vern enn politiske meningsytringer.
- Om den utsagnet retter seg mot har en utsatt posisjon.
- Om det oppfordres til vold/integritetskrenkninger.
- Hvor konkret ytringen er. Jo mer konkret, jo lettere vil den rammes.
- Hvor ytringen er fremsatt. Jo mer privat jo større er takhøyden.
- Spredning/publisitet. Det kan synes som om rettspraksis har lagt til grunn at jo større publisitet/publikum ytringer får eller kan få, er et moment for at det omfattes av bestemmelsen.
- Riktigheten/holdbarheten i utsagnene.

I tillegg til strl. § 185 vil følgende straffebestemmelser kunne være særlig aktuelle for DNMs aktiviteter:

- § 156 om hindring av offentlig tjenestemann.
- § 181 om ordensforstyrrelser.
- § 183 om oppfordring til straffbar handling.
- §§ 251/252 om tvang.
- §§ 263/264 om trusler.
- § 266 om hensynsløs atferd.
- § 267 om krenkelse av privatlivets fred.
- §§ 271-274 om vold
- § 352 om skadeverk.

Ved mistanke om brudd på disse straffebestemmelsene er det viktig å kartlegge i hvilken grad det foreligger hatefulle motivasjon. For enkelte av bestemmelsene står det direkte i bestemmelsen at hatefulle motivasjon skal tillegges vekt, men også for de øvrige

bestemmelsene vil dette være avgjørende, både for koding av saken og for straffeutmålingen. Se mer om dette i heftet om hatkriminalitet.

Strl. § 266 om hensynsløs atferd fremstår som særlig aktuell for DNMs aktiviteter. Krenkende ytringer som ikke rammes av § 185 kan likevel rammes av § 266 hvis de fremsettes på en måte som gjør dem særlig skremmende eller plagsomme. Det at ytringen krenker den private sfære kan være et moment i denne sammenhengen. Eksempelvis vil en plakat med et krenkende utsagn kunne være lovlig hvis den henges opp på offentlig sted, men kunne regnes som et brudd på § 266 hvis den festes på noens private dør.

Hatkriminalitetsgruppen på Manglerud trekker alle hatkriminalitetsaker i OPD.

Et annet strafferettslig spørsmål som kan komme på spissen er rekkevidden av nødvergebestemmelsen i strl. § 18. DNM er opptatt av at de har rett til å forsvare seg hvis de blir utsatt for motstand, og viser til nødvergebestemmelsen i straffeloven. DNM synes å legge til grunn at nødretten går mye lenger enn det som er tilfellet. Se mer om dette under.

Nærmere om operative tiltak

Med operative tiltak siktes det her til hvilke tiltak politiet kan iverksette for å endre, avverge eller stanse aktivitetene til DNM. Hvis aktiviteten er straffbar vil politiet normalt ha et solid rettslig grunnlag for å gripe inn. Både pl. § 7 nr. 3 og bestemmelsene om tvangsmidler i straffeprosessloven kan være aktuelle. Politiet vil i mange tilfeller ha adgang til å gripe inn selv om aktiviteten er lovlig, men det forutsetter at aktiviteten er eller kan utvikle seg til å bli en ordensforstyrrelse eller fare (pl. § 7 nr. 1 og nr. 2).

Det er viktig å være oppmerksom på at rettslig adgang til å gripe inn ikke nødvendigvis betyr at det er hensiktsmessig å gripe inn – "det er ikke alt som er lov som er lurt". Inngrep kan bidra til å eskalere en situasjon eller stenge for dialog. Så lenge det ikke dreier seg om alvorlige ordensforstyrrelser eller større farer har politiet vid adgang til å bestemme om det skal gripes inn eller ikke, så lenge dette er saklig begrunnet.

Nærmere om administrative tiltak

Med administrative tiltak siktes det til oppfølging av formelle krav knyttet til meldeplikt, tillatelse fra grunneier mv. i forbindelse med politiske markeringer. Dette er nærmere omtalt i heftet "Demonstrasjoner – Hva kan politiet gjøre – før under og etter?"

Dokumentasjon og samordning

Det å dokumentere DNMs aktiviteter, både gjennom etterretningsopplysninger og etterforskningsopplysninger er viktig fordi det gir politiet et bedre grunnlag for å begrunne tiltak og dermed et større rettslig og operativ handlingsrom.

Det er også viktig at tilnærmingen til DNM er samordnet, både innen OPD og mellom OPD og andre distrikter. For det første er likebehandling til en viss grad et krav i seg selv. For det andre vil sprikende praksis lett kunne bli bruk mot politiet og begrense politiets handlingsrom.

Noen typetilfeller

Utøvelse av "nødverge" i forbindelse med markeringer

Situasjon: DNM har en ellers lovlig markering, men blir utsatt for motstand fra meningsmotstandere. Motstanden kan være av ulik karakter:

- Filming av deltakerne i markeringen.
- Overdøving.
- Passive fysiske hindringer hvor meningsmotstandere sperrer veien el.
- Fysiske angrep og trusler.

Spørsmålet er hva DNMs medlemmer har lov til å foreta seg gjennom reglene om nødverge i slike situasjoner.

Nødverge er regulert i strl. § 18 og gir en rett til å foreta ellers straffbare handlinger – i praksis bruk av fysisk makt når:

- Det blir foretatt for å avverge et ulovlig angrep,
- ikke går lenger enn nødvendig, og
- ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig under hensyn til hvor farlig angrepet er, hva slags interesse som angrepet krenker, og angriperens skyld.

Nødverge er ikke aktuelt ved filming, overdøving ol. fordi det ikke kan regnes som "ulovlig angrep". Politiet kan ha en plikt til å tilrettelegge for at DNM får ytret seg, men DNM har ikke adgang til selv å sikre seg dette gjennom regelen om nødverge.

Ved passive fysiske hindringer vil det som utgangspunkt ikke være adgang til nødverge. Hvis to ulike grupper insisterer på å bruke offentlig sted på en måte som hindrer den andre gruppen er det vanskelig å si at det foreligger et ulovlig angrep – selv om DNM gjennomfører en ellers lovlig (meldt) markering. Denne interessekonflikten er det politiets ansvar å håndtere.

Hvis enkeltpersoner blir fysisk hindret fra å forlate stedet vil dette kunne regnes som ulovlig tvang som kan gi grunnlag for nødverge i form av å presse seg vekk. Hvis meningsmotstandere blir så nærgående at det utgjør en fysisk krenkelse (eksempelvis presse seg opp i ansiktet på noen) vil det også være grunnlag for å dytte dem unna som en nødvergehandling, men heller ikke mer.

Hvis personer fra DNM blir utsatt for fysisk angrep vil det være et ulovlig angrep som gir rett til å forsvare seg gjennom reglene om nødverge. Kravet om nødvendighet vil gjøre at denne adgangen bare vil gjelde så lenge politiet ikke kan forhindre angrepet. Med andre ord vil retten til nødverge opphøre straks politiet griper inn.

Retten til nødverge er begrenset til det som er nødvendig og forsvarlig for å avverge/stanse angrepet. Det betyr at det ikke er adgang til å bruke nødverge når angrepet opphører, og at kraften i selvforsvarshandlingene må være tilpasset angrepet. Det å bli kastet tomater på gir for eksempel ikke grunnlag for å slå ned tomatkasteren. Det er adgang til å forsvare andre enn seg selv gjennom regelen om nødverge, men et massivt "motangrep" vil lett bli regnet som unødvendig og uforholdsmessig, og dermed ulovlig.

Varsel om politisk markering

Situasjon: DNM ønsker å ha en politisk markering på offentlig sted.

Politiske markeringer skal meldes til politiet i forkant. Det følger av pl. § 11: "Den som vil benytte offentlig sted til demonstrasjon, opptog, møte, stand eller lignende, skal i god tid

på forhånd gi politiet melding om dette". Merk at det kun er krav om melding, ikke søknad. Hvis politiet ikke uttrykkelig forbyr arrangementet, kan det lovlig gjennomføres.

Politiet kan forby demonstrasjoner/markeringer når det er grunn til å frykte alvorlige ordensforstyrrelser, eller formålet som fremmes i markeringen er ulovlig. Politiet kan ikke forby arrangementet på annet grunnlag. Terskelen for å forby demonstrasjoner helt er meget høy, men politiet har adgang til å sette vilkår om tid, sted og form.

Fordi DNM har et meget kontroversielt budskap og er tilknyttet et nettverk med voldshistorikk vil det være adgang til å sette klare vilkår for gjennomføring, både når det gjelder tidspunkt, varighet, sted og form. Alle vilkår må være nødvendige og ikke uforholdsmessig begrensende på ytringsmulighetene. Følgende vilkår bør vurderes:

- Begrense det til et sted hvor det er enkelt for politiet å ha oversikt/kontroll. Merk at de vil ha rett til å ytre seg på steder hvor de kan nå mange mennesker.
- Begrense varigheten.
- Pålegge dem å rigge opp og ned på bestemte måter slik at politiet kan bevare kontrollen.
- Stille krav om tillatelse fra grunneier.
- Forby enhver farlig effekt.
- Forby å ha med gjenstander som kan brukes som slagvåpen eller kastevåpen (eks tyngre flaggstenger).
- Forby dem å opptre maskert (jf. pl § 11)

Det kan også være aktuelt å forby demonstrantene å bruke stikkvester, gassmasker, skjold og annet verneutstyr, men bare hvis politiet har tilstrekkelig med mannskaper tilstede til å ivareta demonstrantenes sikkerhet.

Hvor omfattende markeringen må være for at det utløser meldeplikt er ikke klart, men for DNM vil lista trolig kunne legges lavt. Som et utgangspunkt vil det kreve melding hvis markeringen enten:

- Består av tre eller flere personer, eller
- omfatter stasjonære elementer (bord, bukker el.), eller
- bruker særlige virkemidler for å få oppmerksomhet (lydanlegg, bannere ol).

To personer som planlegger å gå rundt og dele ut løpesedler til folk vil trolig ikke ha meldeplikt.

Ikke meldt markering

Situasjon: DNM holder en politisk markering uten at det er sendt melding til politiet om dette. Det har ikke oppstått noen særskilte ordensmessige problemer.

Politiet kan ikke stanse en politisk markering alene fordi den ikke er forhåndsmeldt. Det må foreligge en saklig grunn til det. Det at markeringen ikke er forhåndsmeldt vil derimot kunne senke terskelen for å avbryte markeringen, særlig for en organisasjon med et så kontroversielt budskap som DNM. Det er flere årsaker til dette:

- Politiet har ikke fått mulighet til å vurdere risikoen ved arrangementet.
- Politiet vil oftere være underbemannet fordi man ikke har fått mulighet til å kalle inn ekstra mannskaper. Når forsterket vakthold ikke er mulig, vil alternative ofte være å avbryte demonstrasjonen.
- Politiet vil ikke ha fått anledning til forberedende tiltak som å sette sperringer, omdirigere trafikk mv.
- Politiet vil ikke ha fått mulighet til å stille vilkår knyttet til gjennomføringen.

Politiet kan i en slik situasjon stille vilkår for ikke å avbryte markeringen. Vilkårene kan være av samme slag som man ville stilt hvis det hadde vært sendt forhåndsmelding.

Hvis en politisk markering ikke holder seg til vilkår politiet har stilt vil politiet måtte foreta en konkret vurdering av om markeringen skal avbrytes. Et bevisst brudd på vilkårene, særlig vilkår knyttet til sikkerhet vil normalt gi grunnlag for å avbryte markeringen.

Det oppstår ordensforstyrrelser under en politisk markering

Situasjon: I forbindelse med en politisk markering som er meldt og holder seg innenfor politiets vilkår oppstår det ordensforstyrrelser.

I denne situasjonen kan politiet bruke de vanlige ordensmessige tiltakene som er hjemlet i politiloven for å stanse ordensforstyrrelsen. I den grad det er mulig og forsvarlig bør politiet forsøke å la markeringen gå sin gang, men hvis det er nødvendig av hensyn til sikkerheten eller ro/orden kan politiet avbryte markeringen selv om demonstrantene ikke er skyld i at det har blitt ordensforstyrrelser.

Utdeling av løpesedler

Situasjon: Medlemmer av DNM går rundt og legger løpesedler i postkasser til folk.

Hvis tre eller flere personer deler ut løpesedler til personer på offentlig sted vil dette nok regnes som en politisk markering som skal forhåndsmeldes til politiet. Hvis medlemmene bare legger løpesedler i postkasser vil det neppe regnes som en politisk markering, selv om det er en større gruppe som gjør det.

Det å legge løpesedler i postkassen er neppe straffbart selv om budskapet er provoserende og uønsket. Politiet kan derfor ikke gripe inn overfor dette.

Det samme gjelder om det legges løpesedler under vindusviskerne på parkerte biler. Merk at politivedtektene i noen kommuner (eksempelvis Ski i Akershus) forbyr å etterlate reklamemateriell ol. på parkerte biler. Slik er det ikke i Oslo.

Hvis det legges løpesedler inne på privat områder, eksempelvis at det festes på dører/dørhåndtak, så vil det kunne representere en krenkelse av eiendomsretten som kan gi politiet grunnlag for å påby utdelingen stanset (jf. pl. § 7).

Hvis innholdet i løpesedlene er i strid med strl. § 185 om hatefulle ytringer kan politiet stanse utdelingen. I disse tilfellene bør det iverksettes etterforskning hvor blant annet omfanget av utdelingen dokumenteres.

Opphenging av plakater

Situasjon: Medlemmer av DNM går rundt og henger opp plakater, klistremerker, bannere etc.

På samme måte som for utdeling av løpesedler gjelder at hvis medlemmene ikke henvender seg til folk ut over det å henge opp plakater, så vil det ikke regnes som en politisk markering som skal forhåndsmeldes.

Det å henge opp plakater ol. krever som hovedregel tillatelse fra kommunen. I politivedtektene for Oslo § 5-1 står det:

"På, ut over eller i umiddelbar nærhet av offentlig sted er det forbudt: (...) å henge opp, utplassere eller transportere omkring kunngjøringer, plakater, oppslag e.l. uten tillatelse fra berørt kommunal myndighet. Dette gjelder ikke

oppslag på tavler eller lignende som er godkjent av kommunen til slik bruk, eller oppslag på egen grunn. Det er forbudt å rive, skade eller skjemme oppslag som er lovlig satt opp. Oppslag skal fjernes av den som har satt det opp når de er foreldet".

Hvis det ikke foreligger tillatelse fra kommunen kan politiet derfor i utgangspunktet pålegge opphengingen stanset, selv ta ned plakater/bannere eller pålegge DNM å ta dette ned (jf. pl. § 7 nr. 3).

En kompliserende faktor er at politiet normalt ikke bruker ressurser på å hindre ulovlig plakatklistring med reklame for konserter ol. Det kan derfor være usaklig forskjellsbehandling om politiet skal gjøre dette knyttet til ett bestemt politisk budskap. På bakgrunn av dette skal politiet være tilbakeholdne med å anmelde DNM for brudd på politivedtektene med mindre opphengingen har et omfang og en form som gjør det spesielt skjæmmende (uavhengig av budskapet).

Når det er sagt vil det nok være rom for en viss forskjellsbehandling av kommersielle budskap og kontroversielle politiske budskap, slik at politiet kan tillate seg å ha en strengere praksis overfor politiske budskap. Dette forutsetter imidlertid at vi likebehandler omstridte politiske budskap, uansett hvilken retning de går (tar vi ned plakater *for* ulv må vi også ta ned plakater *mot* ulv). Dette gjelder særlig hvis plakaten henges opp på/ved skoler og offentlige bygg som er tilgjengelig for publikum.

Hvis plakater eller klistremerker henges opp på en slik måte at de skader underlaget og er krevende å fjerne vil det også kunne være et brudd på strl. § 353 om mindre skadeverk.

Opphenging av bannere på broer, og nær veier kan også tenkes å være i strid med vegloven § 30.

Selv om det nok har begrenset praktisk betydning er det også en mulighet å ta kontakt med Bymiljøetaten, som har hjemmel for og ressurser til å håndtere brudd på politivedtektenes forsøplingsbestemmelser.

Filming av "motstandere"

Situasjon: Medlemmer av DNM filmer eller på annen måte kartlegger politiske meningsmotstandere.

Hvis dette skjer i det offentlige rom, eksempelvis filming av personer i en demonstrasjon, vil det neppe være ulovlig, selv om den videre bruken av filmen kan være ulovlig. Politiet bør derfor ikke gripe inn med mindre filmingen i seg selv utløser uroligheter. Det kan være grunnlag for å be om personalia til den som filmer med hjemmel i strl. § 162.

Ytringer på nett

Situasjon: DNM legger ut skremmende eller provoserende ytringer på frihetskamp.net eller andre nettsider.

Her må det gjøres en helt konkret vurdering av om ytringen er i strid med strl. § 185. Se nærmere i heftet om hatkriminalitet.

Med hilsen

Kai Spurkland
Politiadvokat